

О.В. СТОГОВА

*ДВНЗ «Українська академія
банківської справи НБУ»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТЬ «ДЕРЖАВНА МОВА» ТА «ОФІЦІЙНА МОВА» У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У поліетнічних та багатонаціональних країнах однією з гострих політичних проблем була і залишається мовна проблема, тобто вибір мови або мов, що офіційно отримують максимальне сприяння з боку держави. Не винятком є пострадянські країни, у тому числі і Україна, де мовне питання зберігає свою актуальність, політизується під час будь-яких виборів.

Окремою проблемою є термінологічне визначення мови, що користується максимальним сприянням з боку держави. Для позначення такої мови використовують наступні терміни: офіційна мова, державна мова та мова держави.

Державна мова – мова, що обслуговує суспільство в офіційному спілкуванні і виступає одним із символів державного і національно-культурного суверенітету [1, 460]. У країнах, що виникли на пострадянському просторі використовується саме термін «державна мова». Так, у Конституції України ст. 10 зазначено, що державною мовою в Україні є українська мова [2]. Саме термін «державна мова» використовується Конституціями Російської Федерації (ст. 68) [3], Білорусі (ст.17) [4], Молдови (ст.13) [5], Вірменії (ст.12) [6], Азербайджану (ст.21) [7], Литви (ст.14) [8] та інших пострадянських держав. Конституція Франції мовою Республіки визнає французьку (ст.2) і не використовує при цьому ніяких визначень типу «державна» або «офіційна» [9].

За Законом «Про мови в УРСР» українська мова є мовою діловодства і документації державних, партійних і громадських органів, з'їздів, конференцій та інших форумів, технічної і проектної документації, а також

усіх особових офіційних документів громадян республіки, здійснення судочинства, нотаріального діловодства, однією з мов міжнародних угод [10].

Офіційна мова – мова, законодавчо або традиційно закріплена як обов'язкова для використання в державному і суспільному житті країни чи її певного регіону, в роботі установ та організацій, у діловодстві, суді, армії, освіті, науці [1, 573]. У мовному законодавстві зарубіжних країн поняття офіційної мови відповідає поняттю державної мови у пострадянських республіках. Статус офіційної мови може бути зафіксованим у конституціях (Іспанія, Франція, Канада), або не зафіксований (Великобританія, США). У постколоніальних країнах використовують дві офіційні мови: мову колишньої метрополії як мову міжетнічного спілкування та місцеву найбільш поширену мову (Індія). Законодавчо визнається домінування місцевої мови, але більш вживаною у державному житті залишається мова колишньої метрополії.

Існують випадки запровадження офіційної мови не як державної, а як паралельної. Так, у СРСР 1990 року після проголошення державними мовами у союзних республіках мов корінних національностей, офіційною мовою у межах СРСР було запропоновано вважати російську. Так, ст.4. Закону «Про мови в УРСР» визначає російську мову мовою міжнаціонального спілкування [10].

Термін мова «міжнаціонального спілкування» використовується у республіках Російської Федерації: так п.1 ст. 10 Конституції Чечні [11] державними мовами визнає чеченську і російську, а п.2. ст.10 мовою міжнаціонального спілкування і офіційного діловодства – російську. У Татарстані конституційно визнаються державними рівні татарська і російська мови (п.1 ст.8) [12], у Башкортостані (ст.1) визнано державними башкирську і російську мови [13].

У Конституції Автономної Республіки Крим [14] використовується термін «державна мова» щодо позначення української мови (ст.10). У назві ст.10 окремо зазначаються російська та кримськотатарська мови та інші національні мови. У п.1. ст.10 наголошується, що поряд з державною забезпечується функціонування і розвиток, використання і захист російської, кримськотатарської та інших національних мов. У п.2 ст.10 використовується термін «мова міжнаціонального спілкування» щодо російської мови. У п.3 ст.10 вживається термін «рідна мова», який є найбільш невизначеним, що значно ускладнює реалізацію права на навчання та виховання рідною мовою. Ст. 11 мовою документів, що засвідчують статус особи вказує українську і російську мови, а за клопотанням громадянина і кримськотатарську. Ст.12 мовою судочинства та нотаріату вказує українську і російську. Ст.13 мовою роботи пошти і телеграфу, підприємств, закладів, організацій сфери обслуговування називає українську і російську мови. У п.2.ст.4 вказується, що Конституція АРК, нормативно-правові акти Верховної Ради АРК публікуються державною мовою, російською та кримськотатарською. Зі змісту Конституції АРК можна зробити висновок, що державна мова наділена

представницькими функціями, а офіційними мовами АРК поряд з державною є російська і кримськотатарська.

Література

1. Мала енциклопедія етнодержавознавства // НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; Редкол.: Ю.І. Римаренко /відп. ред./ та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. –942с.
2. Конституція України. Електронний ресурс // [Режим доступу]: <http://www.rada.gov.ua/konst/CONST1.HTM>
3. Конституция Российской Федерации. Електронний ресурс // [Режим доступу]: <http://www.constitution.ru/>
4. Конституция Республики Беларусь.Електронний ресурс // [Режим доступу] <http://www.belarus.net/conendru.htm>
5. Конституция Республики Молдова. Електронний ресурс // [Режим доступу]: <http://www.president.md/const.php?page=8100&lang=rus#8100>
6. Конституция Республики Армения. Електронний ресурс // [Режим доступу]: http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?-regnom=2950&oidn=_0V00WZSNN#_0V00WZSNN
7. Конституция Азербайджанской Республики. Електронний ресурс // [Режим доступу]: <http://tjintel.narod.ru/CISLegislation-/Az/Kon.htm>
8. Конституция Литовской Республики. Електронний ресурс // [Режим доступу]: http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/ Konstitucija_RU.htm
9. Конституция Республики Франция. Електронний ресурс // [Режим доступу]: <http://www.ipolitics.ru/lnk/156.htm>
10. Закон «Про мови в Українській РСР». Електронний ресурс // [Режим доступу]: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=8312-11>
11. Конституция Чеченской республики. Електронний ресурс // [Режим доступу]: <http://roszakon.narod.ru/konst/Chechna/ chechkonst1.htm>
12. Конституция республики Татарстан. Електронний ресурс // [Режим доступу]: http://www.tatar.ru/?node_id=222
13. Конституция Республики Башкортостан. Електронний ресурс // [Режим доступу]: http://www.gsrб.ru/MainLeftMenu-/ZakonoTvorch/Zakoni/vs 22_15.php
14. Конституція Автономної республіки Крим. Електронний ресурс // [Режим доступу]: http://www.crimea.ru/article_info_-small16041.htm